

ASSAJOS I ESTUDIS

Les colònies musicals: una proposta educativa des de Catalunya

Music camps: an educational proposal from Catalonia

Diego Calderón Garrido
dcalderon@ub.edu
Universitat de Barcelona (Espanya)

Josep Gustems Carnicer
jgustems@ub.edu
Universitat de Barcelona (Espanya)

Caterina Calderón Garrido
ccalderon@ub.edu
Universitat de Barcelona (Espanya)

Data de recepció de l'original: abril de 2014
Data d'acceptació: febrer de 2015

RESUM

En aquest article pretenem mostrar la història de les colònies musicals al nostre país, fent especial èmfasi en l'aportació i el lideratge de les institucions catalanes, a partir d'una recopilació documental exhaustiva. Tot i que l'inici de les colònies escolars en l'àmbit estatal es va produir a Madrid, a Catalunya van confluïr una sèrie d'aspectes (la tradició excursionista, la importància de les corals, etc.) que van propiciar el naixement de les colònies musicals el 1968, organitzades per l'Orfeó Lleidatà, en un

context social en què es volien recuperar els costums, la llengua i la cultura catalans. Des de llavors, aquestes colònies, que encara perduren, han servit d'inspiració i guia per a tot un seguit d'activitats similars esteses arreu de Catalunya i posteriorment a la resta de l'Estat. Les característiques, la magnitud i el potencial formatiu de les colònies musicals permeten considerar-les com una activitat consolidada en l'oferta educativa del país.

PARAULES CLAU: música, cant coral, colònies musicals.

ABSTRACT

In this paper we try to display the history of music camps in our country, emphasizing the contribution and leadership of Catalan institutions, based on a comprehensive documentary compilation. Although the birth of school camps nationwide occurred in Madrid, in Catalonia a number of aspects (the hiking tradition, the importance of choruses, etc.) came together, leading to the creation of musical camps in 1968, organized by l'Orfeó Lleidatà, in a social context in which the aim was to recover customs, language and culture. Since then, these camps, which still exist, have inspired and guided a series of similar activities in Catalonia, being later extended to the rest of the state. The characteristics, scale and educational potential of music camps allowed considering them as a consolidated activity within the educational offer in the country.

KEYWORDS: MUSIC, choir, music camps.

RESUMEN

En este artículo mostramos la historia de las colonias musicales en nuestro país, haciendo especial énfasis en la aportación y el liderazgo de las instituciones catalanas, a partir de una recopilación documental exhaustiva. A pesar de que el inicio de las colonias escolares a nivel estatal se produjo en Madrid, en Cataluña confluieron una serie de aspectos (la tradición excursionista, la importancia de las corales, etc.) que propiciaron el nacimiento de las colonias musicales en 1968, organizadas por el Orfeó Lleidatà, en un contexto social en el que se pretendía recuperar las costumbres, la lengua y la cultura catalana. Desde entonces, estas colonias, las cuales aún se realizan, han servido de inspiración y guía para toda una serie de actividades extendidas por toda

Cataluña y posteriormente por el resto del Estado. Las características, la magnitud y el potencial de las colonias musicales permiten considerarlas como una actividad consagrada dentro de la oferta educativa del país.

PALABRAS CLAVE: música, canto coral, colonias musicales.

I. INTRODUCCIÓ

L'aparició i posterior expansió de les colònies escolars, sorgides al llarg de l'últim terç del segle XIX a tot Europa i en alguns països americans i asiàtics, se'ns presenta, en origen, com una activitat extraescolar adreçada al sector més jove i desafavorit de la societat, amb un marcat objectiu de millora de la salut, higiene i formació dels més necessitats. L'anhel d'aquesta activitat s'emmarcaria en el que podem anomenar la protecció i el desenvolupament de la infància.

D'aquesta manera, i fonamentant-se en el pensament de Rousseau sobre l'aprenentatge a través de l'experiència,¹ en un context social en ple desenvolupament industrial, que va comportar un creixement desmesurat de les urbs i l'amuntegament i la pobresa de molts dels seus habitants, es va reconèixer la necessitat de combinar l'educació i la higiene en les edats infantils i juvenils.² Catalunya, per la seva tradició excursionista i de contacte amb la natura, va ser receptiva a aquest tipus d'iniciatives que combinen oci, cultura i educació en un sentit interdisciplinari i transformador de la persona.

Així, la història situa a Suïssa el 1876, i per iniciativa del pastor protestant Walter Bion, l'organització de la primera colònia escolar. En aquesta primera experiència es reconeix la necessitat de combinar l'educació amb la higiene, tal com s'observa en les següents paraules, extretes del pròleg de l'obra en què Bion narra aquella experiència de les colònies: «què fan durant les vacances els nens de les escoles? Vaguen pels carrers, respirant l'aire enverinat de les grans ciutats, menjant aliment de la família, sovint insuficient i gairebé

¹ El pensament de J.-J. Rousseau és analitzat al monogràfic coordinat per Conrad Vilanou i Eulàlia Collelldemont d'*Educació i Història. Revista d'Història de l'Educació* [Barcelona], núm. 19 (gener-juny de 2012), publicat amb motiu del 300 aniversari del seu naixement.

² TERRON BAÑUELOS, Aida. «La higiene escolar: un campo de conocimiento disputado», *Áreas. Revista Internacional de Ciencias Sociales* [Murcia], núm. 20 (2000), pàg. 73-94.

sempre adulterat; reemplaçant la higiene de l'escola, no sempre bona, per una higiene pitjor encara. Mireu aquests pobrets éssers, escanyolits i pàl·lids, de pit enfonsat, estrets d'esquena, fluixos de cames i plens de tristesa Què els caldria per refer-se? un mes d'aire pur, de córrer i jugar, d'aliment sa i fort, un mes lluny de l'immund rierol del seu carrer, en plena muntanya o al bosc. Res més senzill que assegurar la felicitat d'unes vacances regeneradores, si no a tots, a un cert nombre i, d'antuvi, als més necessitats i pobres. Només cal escollir un país sa i, si és possible, pintoresc, una casa on algú s'encarregui, per una retribució molt mòdica, d'albergar i d'alimentar una dotzena, quinze o vint, com a màxim, nens, que formaran sempre allà una mena de colònia, una colònia escolar, sota la direcció dels seus mestres».³

En tractar-se de nens, i sense que hi hagués un acord previ sobre aquest tema, l'organització i la cura va estar en mans de mestres, de manera que els aspectes pedagògics van adquirir especial protagonisme, tot i que en nombroses ocasions els mestres van haver d'encarregar-se també d'atendre les necessitats bàsiques sanitàries i d'alimentació, i no tan sols les tasques educatives pròpies.

Si bé, tal com s'ha comentat, la història atorga a Bion l'organització de les primeres colònies escolars, hi ha múltiples precedents en aquest camp, com és el cas de les paraules pronunciades pel diputat francès Louis Portier, el qual argumentava en un discurs davant la Convenció Nacional del seu país que «el propòsit és traslladar l'escola a un port de mar o al camp, mitjà que seria excel·lent per desenvolupar les facultats morals i intel·lectuals dels infants, formar el seu cor, fortificar el seu cos».⁴

En l'àmbit estatal, cal destacar l'experiència establerta com a punt de partida: el cas del sacerdot pare Ambrosio, el qual el 1864, a Albaida (València), va organitzar i dirigir unes rudimentàries colònies escolars compostes per un nombre reduït d'alumnes, procedents de famílies burgeses, els quals portava a les muntanyes els dies festius. En aquest cas, els menors portaven el menjar per a tot el dia, i el frare feia de guia, mestre i tutor.⁵ En qualsevol cas, resulta més important de cara a aquesta investigació l'experiència duta a terme per l'Escolania de Montserrat, la qual descriurem posteriorment.

³ SARCEY, Francisque. «Prologue», BION, Walter. *Les colonies de vacances. Mémoire historique et statistique*. París: Ch Delagrave-Hacchette et C^a, 1887, pàg. 5-10 [referència a les pàg. 7-8].

⁴ VILARIÑO, Octavio. *La infancia y la naturaleza. Estudio sintético de la influencia que ejercen en el desarrollo orgánico e intelectual del niño, las colonias escolares, los jardines de la infancia y los campos de juego*. Madrid: Librería Médica R. Checa y C^a, 1930, pàg. 24.

⁵ AA. VV. *Memoria de las Colonias Escolares organizadas por el Excmo. Ayuntamiento de Barcelona en los años 1906, 1907, 1908*. Barcelona: Comisión de Higiene de la Infancia, 1909.

Tornant a les colònies escolars proposades per Bion, i seguint el fil històric, aquestes colònies que reflectien ideals europeus innovadors en el camp de l'educació i la salut, van arribar a Espanya el 1887, i posteriorment a Catalunya, de la mà de la Institución Libre de Enseñanza, i es propagaren ràpidament per tot l'Estat espanyol.⁶ En aquest sentit hem de fer referència a la relació familiar entre Francisco Giner de los Ríos i Hermenegildo Giner de los Ríos com a impulsors de les colònies, tant a Madrid com a Barcelona. No hi ha dubte que aquesta relació va ser decisiva perquè a Catalunya tinguessin la ràpida acceptació que van tenir les colònies.

Si bé avui en dia la progressiva especialització de les colònies vers diferents àrees temàtiques permet l'existència de múltiples activitats enfocades a diversos interessos concrets, la publicitat ha fet que la mateixa activitat rebi noms diversos (com ara colònia, curs, campament, etc.) que comparteixen algunes característiques comunes. En aquest sentit, i per poder concretar el naixement de les colònies musicals, hem d'establir un criteri que permeti diferenciar aquestes d'altres activitats similars. Així doncs, quan parlem de «colònies musicals» ens referirem a activitats que es desenvolupen durant el període estiuenc, en un alberg o similar, on un grup d'alumnes reben classes de música de professors qualificats, i són guiats en les seves activitats d'oci per monitors de temps lliure, i conviuen tots ells durant aquesta colònia.⁷ En aquest article pretenem mostrar la història de les colònies musicals al nostre país fent especial èmfasi en l'aportació i el lideratge de les institucions catalanes en el conjunt de l'Estat, a partir d'una recopilació documental exhaustiva que forma part d'una tesi doctoral en curs. En qualsevol cas, hem de ser conscients que les colònies musicals no són una proposta únicament estatal, ja que multitud de països de tot el món (especialment França, Alemanya i Suïssa) han realitzat aquest tipus d'oferta educativa.⁸

⁶ El desenvolupament de les colònies escolars a Espanya és tractat a: CAMBEIRO, Juan Andrés. «Colònies escolars: anàlisi històrica d'una aventura pedagògica (1876-1920)», *Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació* [Barcelona], núm 9-10 (2006-2007), pàg. 193-243.

⁷ CALDERÓN GARRIDO, Diego. *Las colonias musicales en España: Historia y dimensiones formativas*. Barcelona, tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2015.

⁸ Per exemple, la pàgina web «The savvy Musician» [<http://savvymusician.com/index.php?page=camps>] fa publicitat i manté una llista actualitzada de diverses colònies musicals de tot el món.

2. LA MÚSICA A LES COLÒNIES ESCOLARS

Les activitats musicals han tingut una presència constant a les colònies escolars,⁹ fins i tot hi hagué ofertes educatives que combinaven l'oci i la música amb moltes semblances amb les colònies musicals actuals, abans que les colònies escolars naixessin. A Catalunya en tenim un clar referent històric: l'Escolania de Montserrat, la qual el 1791 ja realitzava activitats en què combinava música i oci per als joves estudiants de l'Escolania, aproximadament uns 25 en aquell moment.¹⁰

Aquestes activitats consistien a anar a una granja del monestir situada al peu de la muntanya, que es deia la Vinya Nova,¹¹ a principis de febrer, per fer-hi estades de vuit dies. Per fer aquestes estades es dividia l'Escolania en dos grups, de manera que mentre uns sortien a la granja, els altres es quedaven al santuari per poder prosseguir els actes religiosos amb relativa normalitat. Per fer els grups es tenia en compte la instrumentació, de manera que es pogués formar sempre una petita orquestra amb violins, flautes, oboès, trompes i fagots. Cada escolanet portava el seu propi instrument, i eren conduïts pel pare abat i altres tres monjos. A la tornada d'un grup, hi anava l'altre.¹² Al diari de Ferran Sor, escolanet assistent a aquesta activitat, s'hi llegeix com pel camí treien els seus instruments i tocaven mentre els alumnes que romanien al santuari els responien igualment amb els seus instruments, creant divertits efectes polifònics en estereofonia.¹³

Tornant a les colònies, i a aquesta combinació amb activitats artístiques, la música, i en concret el cant, ha estat el denominador comú de totes, ja que els beneficis que aquest rendia a les colònies escolars i als seus participants no van passar desapercibuts per als organitzadors, que sempre van considerar aquestes activitats com quelcom bàsic en el funcionament d'una colònia. Així ho veiem reflectit en el relat testimonial d'una colònia de 1918: «Al regreso del paseo o excursión de la tarde dedican, en algunas colonias, un rato al canto, aunque puede suceder muchas veces que el regreso sea tarde y no haya tiempo para

⁹ CALDERÓN, Diego; GUSTEMS, Josep. «El desarrollo artístico en las colonias y campamentos de verano», *Artseduca* [Valencia], núm. 2 (2012), pàg. 58-67.

¹⁰ No hi ha constància de l'origen exacte d'aquesta activitat, ja que malauradament els arxius d'aquella època es van cremar.

¹¹ Aquesta granja estava destinada al descans dels monjos i al repòs en cas de malaltia.

¹² CARALT, Dom Ambròs M. *L'Escolania de Montserrat*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1955.

¹³ JEFFERY, Brian. *Ferran Sors, compositor y guitarrista*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1982.

esta tarea tan agradable a los niños. Por eso, el buen juicio de los maestros puede determinar el momento oportuno, que puede ser en los momentos de descanso en el paseo o excursión, cuando los niños están demasiado excitados, por el efecto sedante que el canto produce».¹⁴

En aquesta línia, i fent un brevíssim recorregut històric, trobem propostes com la de l'Ajuntament de Barcelona, que va encarregar el 1908 la composició d'un himne per a les colònies que pogués interpretar-se en totes les activitats d'aquest tipus organitzades per aquest ajuntament, o, per exemple, el cas d'Artur Martorell, qui el 1923 organitzava concerts de destacats intèrprets del moment per als assistents a la colònia de Vilamar. El mateix Artur Martorell relata com: «cada nit després de sopar, de tres quarts de nou a tres quarts de deu, reunia tot el ramat al pati de la Colònia, i allà els ensenyava cançons populars, o bé els explicava alguna rondalla».¹⁵

Actualment, els cursos de monitors de lleure inclouen formació musical bàsica, l'aprenentatge de cançons i algunes nocions sobre acompanyament amb instruments, principalment la guitarra. Aquesta formació actual ha assegurat la presència de música i cançons en totes les activitats de colònies. En qualsevol cas, i malgrat aquesta presència contínua de la música a les colònies, per poder buscar els orígens de les colònies musicals, hem d'entendre la conjunció de, per una banda, la rellevància que les societats corals van tenir a Catalunya a principis del segle xx, sent aquestes durant el regnat d'Isabel II el segon grup per importància de les associacions censades,¹⁶ i de l'altra, la forta activitat de colònies que es va desenvolupar especialment en indrets de la costa mediterrània. La combinació entre aquests dos factors va actuar com a catalitzador de les múltiples activitats referents a colònies organitzades per les associacions musicals com ara, l'Orfeó Terrassa i les activitats del seu grup excursionista. Aquest Orfeó, per exemple, va organitzar el 1929 una colònia de tres dies a Saragossa en la qual van participar les famílies que hi pertanyien.¹⁷

¹⁴ MONROY, Antolín. *Conversaciones pedagógicas. Colonias Escolares*. Barcelona: Tip. Lit. M. Sivit., 1918, pàg. 30.

¹⁵ MARTORELL, ARTUR. *La colonia escolar «Turissa»: conferència donada per Artur Martorell Bisbal, el dia 27 d'octubre de 1930 a l'acte inaugural de l'Exposició de Treballs manuals i manifestacions dels infants de les colònies escolars*. Barcelona: Arts Gràfiques, 1930.

¹⁶ GUEREÑA, José Luis. «De París a Barcelona (1933-1996)», CARBONELL I GUBERNA, Jaume (coord.). *Els orígens de les associacions corals a Espanya (s. XIX-XX)*. Barcelona: Oikos-Tau, 1998.

¹⁷ AA. VV. «L'Orfeó nostre a Saragossa», *Gasete de l'Orfeó Terrassa i del seu Grup Excursionista* [Terrassa], vol. 2, núm. 12 (1929), pàg. 185-199.

No obstant això, el precedent més clar de colònies musicals són les organitzades per l'Orfeó Gracienc de Barcelona entre 1933 i 1935, finançades, en part, per l'emblemàtic artista Pau Casals.¹⁸ Sense entrar en detalls sobre aquesta colònia, els 17 colons assistents a la primera edició –pertanyents a la secció infantil de l'Orfeó Gracienc–, a més de la resta d'activitats pròpies de les colònies escolars, van assajar durant dos dies al costat de Joan Balcells –director de l'Orfeó– per oferir un concert durant la cerimònia eclesiàstica amb motiu de la festa major del poble on van realitzar la colònia (les Franqueses del Vallès, Barcelona).¹⁹ Aquest assaig i la posterior interpretació de cançons pròpies del culte, permeten distingir aquesta colònia de la resta, per refermar-nos en l'etiqueta de «precedent» de les colònies musicals a Espanya. En qualsevol cas, aquestes primeres colònies de l'Orfeó Gracienc no podem considerar-les com les primeres colònies musicals, sinó com un precedent, ja que no van reunir els principals agents educatius d'unes colònies musicals: professors de música i monitors de lleure. Pocs anys després, la Guerra Civil va interrompre dràsticament tot tipus de colònies, i es va postergar fins a diversos anys després de l'assentament del règim franquista la normalitat en la planificació d'aquests esdeveniments.

3. LA PRIMERA COLÒNIA MUSICAL

L'organització de la primera colònia musical a l'Estat està lligada al nom de l'Orfeó Lleidatà. Aquest Orfeó va néixer, amb el seu primer concert, el 31 de març de 1861, sota la direcció de Francesc Vidal i Codina. Ja al segle xx, el desenvolupament de l'Orfeó es va veure estroncat per la Dictadura del general Primo de Rivera, fins que el 1932 va viure una època d'esplendor sota la direcció d'Antoni Virgili i Piñol. Posteriorment, a causa de la Guerra Civil, l'Orfeó va viure la seva pitjor crisi, arribà pràcticament a desaparèixer a causa dels canvis polítics, i va romandre en l'anonimat o amagat darrere altres institucions i noms. Posteriorment, i malgrat no estar del tot clar quan es va tornar a restituir realment, el 1951, i de la mà de Lluís Virgili (fill del fundador), es va reconstruir l'Orfeó amb innombrables propostes noves,²⁰ entre les quals, la que aquest article desenvolupa.

¹⁸ SOLER I BORREL, Samuel. «La nostra colònia infantil», *Revista Orfeó Gracienc* [Barcelona], núm. 174 (1935), pàg. 896-898.

¹⁹ JOU, Francesc. «Colònia infantil», *Revista Orfeó Gracienc* [Barcelona], núm. 156 (1935), pàg. 580.

²⁰ ORFEÓ LLEIDATÀ. «Presentació», *AA. VV. Tirvia (XV aniversari), Cursos Internacionals (XX aniversari) i altres apunts per a la història*. Lleida: Orfeó Lleidatà, 1985, pàg. 3-4.

Lluís Virgili va néixer a Manresa el 1925, fill d'Antoni Virgili. La seva vinculació a Lleida prové de l'establiment de la seva família en aquesta ciutat el 1931. Lluís va rebre formació centrada en la música coral, estudià a l'Escolania de Montserrat entre el 1934 i el 1936. Va estar al capdavant de l'Orfeó Lleidatà al llarg de quatre dècades, fins al 1991, i es va especialitzar en la direcció coral i la pedagogia musical. Tal com descriu Rita Ferrer en la seva tesi doctoral, el mestre Virgili representava «el dinamisme i la passió pel cant coral feta persona».²¹ Va tenir una forta implicació política, i fins i tot va esdevenir diputat al Parlament de Catalunya a les eleccions de 1980, en representació de la coalició CiU per la província de Lleida.

Com acabem d'esmentar, el fonament de l'Orfeó Lleidatà era la pedagogia i la música coral, com així prova la creació el 1962 d'una escola de música paral·lela a aquest Orfeó. De la mateixa manera, la implicació d'aquesta entitat amb el jovent sempre va estar clara, com demostra la creació el 1958 del Centre d'Art Juvenil, amb l'objectiu de «facilitar als infants i joves del país una formació a través de la música i del cant coral, per així ensenyar els costums, història i idioma de Catalunya».²² Aquest patronat va ser fundat per Ricard Plana, un dels protagonistes al qual farem múltiples referències.

Com hem observat, la formació de Virgili està fortament influenciada pel cant coral, així com la seva inclinació per l'educació infantil i juvenil. Motivats per aquestes inquietuds, alhora que simpatitzant del moviment coral internacional À Coeur Joie,²³ el 1963 va organitzar el I Curs Internacional de Direcció Coral i Pedagogia Musical Infantil, el qual ha anat evolucionant i incloent noves propostes, com és la direcció d'orquestra des de 1984.²⁴ No hi ha constància que aquests cursos incidissin de forma directa en la gestació de les colònies, però és cert que en aquests cursos no només es parlava de música, de manera que el contacte amb els corrents pedagògics i les experiències franceses va poder influir en l'esperit d'aquesta organització.

Cinc anys després del naixement d'aquest Curs Internacional es van projectar les primeres colònies musicals de l'Orfeó Lleidatà, que van portar per

²¹ FERRER I MIQUEL, Rita. *El cant coral infantil y juvenil educa en valors, hàbits i competències*. Girona, tesi doctoral, Universitat de Girona, 2012, pàg. 59.

²² ORFEÓ LLEIDATÀ. *150 anys. Orfeó Lleidatà*. Lleida: Orfeó Lleidatà, 2011, pàg. 8.

²³ Aquest moviment coral va néixer el 1940, fruit de la relació entre el seu fundador, el compositor César Geoffray, i un grup de monitors del moviment escolta interessats a cantar en un programa de ràdio. Aquest compositor va compondre dues cançons, les quals va ensenyar posteriorment als monitors. JAEGER, François. *César Geoffray et À Coeur Joie*. Paris: Éditions À Coeur Joie, 1976.

²⁴ ORFEÓ LLEIDATÀ. *Op. cit.*, pàg. 23.

nom «Cantarelles d'Estiu». Per poder reconstruir la història d'aquestes primeres colònies de l'Orfeo, complementarem la documentació bibliogràfica existent amb les converses mantingudes per a tal efecte amb Maite Torà Solsona.²⁵

L'origen de les colònies es remunta a 1967, quan Virgili va demanar en préstec unes tendes de campanya a l'Exèrcit per traslladar-se a Ulldemolins, amb uns quants alumnes menors d'edat de l'Orfeo, sense cap pretensió de realitzar activitats musicals, sinó buscant el contacte amb la natura. Les condicions, però, van ser poc adequades, de manera que des del mateix òrgan directiu de l'Orfeo es van haver de buscar noves alternatives.

A la cúpula dirigent de l'Orfeo Lleidatà es trobava el matrimoni format per Ricard Plana (president del Patronat Juvenil) i Lluïsa Franch, descrits per Maite Torà com un «gran organitzador» en el cas de Plana, i una «pedagoga impressionant» en el cas de Franch. Aquest matrimoni, juntament amb Virgili, van crear un equip de treball en el qual «el matrimoni Plana-Franch, com a pares, i Lluís Virgili donant forma a la inspiració del seu món, Cantarelles d'Estiu, juntament amb altres col·laboradors aplanant obstacles amb il·lusió, i posant fins i tot alguns diners»,²⁶ van fer possible la creació i l'organització d'aquestes primeres colònies de l'Orfeo Lleidatà el 1968.

A continuació incloem alguns fragments d'una entrevista realitzada a Ricard Plana on es relata l'origen de les colònies. Aquesta entrevista procedeix d'un enregistrament en cinta de casset on no figura l'any en el qual es va realitzar:

P: Què els va impulsar a crear una colònia?

R: Jo porto molts anys a la Junta de l'Orfeo, i, ja feia molts anys, em rondava pel cap la idea de crear una colònia.

Lluís Virgili ja havia muntat una colònia una mica d'estar per casa, a Ulldemolins; va portar unes tendes de campanya que li van deixar els militars, era una cosa que ell tenia en ment feia temps [...]. El que passa és que no sabíem on fer-la, perquè per muntar una colònia el primer que necessites és el lloc i els diners; sense diners i lloc no es podia fer. Bé, llavors, pensant en la colònia, va sorgir una autèntica casualitat. La casualitat va ser que un dia, llegint el diari, em crida l'atenció un anunci en què es venien unes parcel·les a 10 pessetes/metre, un preu ridícul, al poble de Tírvia, que no sabíem ni on era [...].

²⁵ Maite Torà Solsona va ser directora de l'Orfeo Lleidatà durant els anys 90. Actualment és vicepresidenta de l'entitat.

²⁶ BENSENY, Trinitat. «Tírvia, 25 anys. Cursos Internacionales de Música, 30 anys», LLADONOSA, Manuel (dir.). *L'Orfeo Lleidatà / Lluís Virgili*. Lleida: Orfeo Lleidatà, 1993, pàg. 126-129 [referència a la pàg. 127].

L'estiu de 1968 es va inaugurar la colònia, i el dia 1 de juliol va començar el primer torn. Vam tenir contactes directes amb el Servei de Vacances per orientar, perquè nosaltres no sabíem d'aquestes coses, el que teníem era la nostra idea. Llavors Catalunya necessitava una cosa, tenir una colònia que formés catalans, aquesta era la idea principal. Una colònia que formés els nens, que fos de Catalunya. Els primers anys hi havia més nens de Barcelona i de Girona que de Lleida, perquè costava diners, no era una colònia de beneficència, no. Era una colònia que havíem d'amortitzar les despeses que teníem, i gairebé el primer, segon i tercer any van ser molt fluixos, perquè no teníem molts nens. Era una colònia nova, que no sabíem com anava a funcionar. Es va publicitar entre totes les corals. Era una colònia cantant sobretot, i per això ens diem «Cantarelles d'Estiu». Era una colònia cantant però patriota. Pujava el senyor Lladonosa²⁷ a explicar la història de Catalunya, és a dir, que ha tingut sempre una finalitat, llavors calia, no és com ara, que ja es pot parlar de Catalunya. El que sempre vam tenir van ser professors de cant. Gran part del dia es dedicava al llenguatge. Teníem professors de català, i els nens s'havien d'esforçar a anar ampliant el seu vocabulari i aplicant correctament. Per a l'elecció dels monitors, intentàvem que fossin mestres que entenguessin de pedagogia [...]. I amb les qüestions del català, no era una colònia discriminatòria, nosaltres no volíem això, era una cosa més, no es donava a les escoles, llavors ho fèiem com un complement de formació.

Del contingut d'aquesta entrevista i de les fonts bibliogràfiques existents, es desprèn l'objectiu del matrimoni Plana-Franch per organitzar al poble unes dependències on la tasca pedagògica musical tingués, en l'època estival, una continuïtat.²⁸ Anys més tard, el 1993, Benseny transcriu el discurs d'inauguració de la primera colònia pronunciat per Plana, en el qual mostra les intencions del projecte, alhora que agraeix al poble de Tírvia que es mostrés abocat al projecte en els orígens de les colònies. «Entenem que les colònies han de ser eminentment pedagògiques i activament culturals. Han d'influir en les intel·ligències dels nens, perquè compreguin les inquietuds de tot un poble. Aquesta colònia no és ni la colònia de Lleida, ni la colònia de l'Orfeó. És la colònia de

²⁷ Es refereix a l'historiador català Josep Lladonosa Pujol, dedicat a estudiar la història de les comarques de Lleida.

²⁸ SISTAC, Dídac. «Lluís Virgili», LLADONOSA, Manuel (dir.). *L'Orfeó Lleidatà / Lluís Virgili*. Lleida: Orfeó Lleidatà, 1993, pàg. 114-116.

tot un poble que reneix i que necessita enfortir-se a través de la intel·ligència i de la voluntat, les inquietuds que tots portem en el fons de la nostra ànima».²⁹

En els orígens d'aquestes colònies, es realitzaven tres torns, dos al juliol i un a l'agost, de quinze dies de durada cadascun. Posteriorment, el tercer torn es va transformar en un torn hispanofrancès, en el qual convivien alumnes catalans amb nens del sud de França. En tots els casos, s'acabava sempre amb un concert al qual acudien els pares.

Els resultats obtinguts a les Cantarelles d'Estiu pel que fa a l'alumnat, s'avaluaven des de dos enfocaments diferenciats. D'una banda, les relacions interpersonals que es creaven entre els assistents, i de l'altra, l'evolució musical que mostraven els participants. De la mateixa manera, s'avaluaven els beneficis que unes colònies podien tenir en la resta del personal implicat, conclouent que aportaven beneficis culturals per a Catalunya alhora que suposaven una font d'ingressos per als professors. «Apuntem que una xarxa de colònies musicals representaria una valuosa col·laboració per a la tasca de culturització del país. Els equips de professors tindrien un camp d'activitats complementàries en època d'oci, la qual faria més rendible la inversió que suposaria la realització del programa que proposem».³⁰

El 1983 es va celebrar de manera conjunta el xx aniversari dels cursos internacionals organitzats per l'Orfeó Lleidatà i el xv aniversari de la colònia de Tírvia. En aquest acte es va llegir un discurs conjunt del matrimoni Plana-Franch en el qual es recordaven els orígens i s'agraïa a tots els implicats la seva intervenció en aquestes colònies. D'aquest discurs rescatem les idees següents: «Critiquem de vegades que la joventut no té ideals, no vol suficientment la naturalesa, no té respecte, etc., i una infinitat de queixes que tots coneixem. Potser hauríem de preguntar-nos què fem els majors per fomentar una educació integral dels nens. En èpoques crítiques de valors en què la llengua, la història i els sentiments que emanen del cor i el pensament eren ofegats, una institució ciutadana, l'Orfeó Lleidatà, bandera flamejant aixeca amb els cants vibrants de les cançons populars repartides als quatre vents, la confirmació d'un poble que vibrava».³¹

²⁹ BENSENY, Trinitat. *Op. cit.*, pàg. 127.

³⁰ AA. VV. *Cultura musical per al poble de Catalunya / Orfeó Lleidatà*. Lleida: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1980.

³¹ PLANA, Ricard; FRANCH, Lluïsa. «La veu dels senyors Plana-Franch», AA. VV. *Tírvia (xv aniversari), Cursos Internacionals (xx aniversari) i altres apunts per a la història*. Lleida: Orfeó Lleidatà, 1985, pàg. 7-9.

Posteriorment, el 1988, i després de llargues negociacions, l'Ajuntament de Tírvia decideix vendre a l'Orfeó l'edifici construït per a la colònia, el qual, i a manera d'homenatge, porta per nom Colònia Plana-Franch. En qualsevol cas, l'organització de les Cantarelles d'Estiu ha anat evolucionant i adaptant-se als diferents reglaments que han anat sorgint al llarg dels anys, modificant el nombre d'alumnes i la ubicació on es realitzava, arribant a utilitzar dos edificis diferents per poder-hi pernoctar, així com la durada de les mateixes colònies.

Actualment, se segueixen realitzant aquestes colònies, però a causa dels problemes arquitectònics sorgits a la Colònia Plana-Franch, i les tensions ocasionades arran d'aquests problemes entre l'Ajuntament i l'Orfeó, s'ha canviat en repetides ocasions d'emplaçament des l'any 2009, i en l'actualitat es fa un sol torn de 12 dies a Cornellana.

4. PROPAGACIÓ I DESENVOLUPAMENT DE LES COLÒNIES MUSICALS

Aquesta primera experiència lleidatana va tenir la seva repercussió, la qual va estar supeditada a l'evolució que van experimentar les colònies escolars. En aquest sentit, els canvis socials i educatius van influir de manera decisiva en l'evolució de les colònies, aquestes s'adaptaren a les noves inquietuds i aparegueren noves tipologies de colònies o es consolidaren les ja existents, com és el cas de les musicals.

En aquest sentit, i especialment des de la instauració de la democràcia, gràcies a una nova forma d'entendre l'educació en el temps lliure, els esforços organitzatius es van encaminar a cobrir les inquietuds culturals de la població, factor que va afavorir les colònies musicals. D'aquesta manera, malgrat que els orígens de les colònies persegueixen aquesta millora en la salut i l'arrelament en la cultura catalana, en l'actualitat, tot i que tots dos components hi són presents, les colònies musicals responen més a l'aspecte de fusionar la pedagogia musical amb l'educació en l'esbarjo.

Si bé es tracta d'activitats emmarcades en l'educació no formal i en el seu origen, d'iniciativa privada, és molt complicat cercar i concretar les diferents propostes, sí que sembla clar que activitats similars es van seguir desenvolupant a Catalunya, com és el cas, per exemple de la Colònia Musical Jordi Turull, de 1975; Colònia Musical d'Estiu de Banyoles, que va començar el 1980; Colònia Musical de Castellar de n'Hug, originada el 1984; la colònia Ai Bandis Musicandis a Girona des de 1985; les Colònies Musicals i Curs de Música per a Joves a Barcelona des de 1986; el Campus Musical a Freser-

Ter de Ripoll, que va començar el 1987; la Colònia Musical de Sant Cugat del Vallès, que data de 1987; la Colònia Musical de l'Escola de Música del Centre de Lectura de Reus i del Centre de Difusió Musical de Tarragona, des de 1987; les Estades de Música L'Estiu és Teu a l'Espluga de Francolí, des de 1996; les Colònies per a Joves Intèrprets Folk, que van començar a Lleida el 2002; les colònies A 12 Cordes, organitzades a Lleida des de 2005; les Colònies Musicals Puigpardines, a Girona, des de 2005; o les Colònies Musicals de Can Pere a Barcelona, des de 2011.

Totes aquestes propostes han patit una sort desigual, ja que en alguns casos segueixen el propi camí inicial i en altres va finalitzar l'activitat. En qualsevol cas, podem fer una recapitulació de les aportacions més rellevants a l'educació musical i de les seves característiques al llarg d'aquestes últimes dècades:

- Consolidació dels espais allunyats de les grans ciutats per a la realització de les colònies musicals, dada compartida amb colònies d'altres tipologies.
- Progressiva disminució de la durada, dada compartida amb altres tipologies de colònies. En el cas de les colònies musicals, s'ha passat dels 15 dies als inicis de les Cantarelles d'Estiu als 10 dies de mitjana en l'actualitat. La majoria de les colònies musicals actuals opten per una setmana de durada.
- Progressiu augment en les activitats i els instruments musicals oferts, passant de les activitats exclusivament corals a la progressiva inclusió de multitud d'instruments i diferents estils musicals. Actualment hi ha propostes per a instruments propis de la música clàssica, tradicional, antiga, de flamenc i moderna.
- Millor adequació de les activitats d'oci a l'edat dels participants, dada compartida amb colònies d'altres tipologies. Això és degut a la progressiva especialització i formació dels monitors de temps lliure.
- Ampliació de l'oferta pel que fa a la metodologia de les classes, ja que, tot i que la constant segueix sent les classes col·lectives, algunes colònies han inclòs l'oferta de classes individuals d'instruments.
- Consolidació dels concerts, tant els que es realitzen com a cloenda de la colònia davant tots els familiars, com els que es realitzen cada dia amb l'única assistència dels integrants de la colònia com a públic i que s'usen per treballar aspectes relacionats amb l'actitud escènica.

- Canvi progressiu en el nombre d'alumnes implicats. Aquest nombre va anar en ascens fins a l'any 2010, i s'inicià després un descens progressiu. Aquesta dada coincideix amb la creació i posterior desaparició d'algunes colònies musicals.
- Progressiva ampliació de l'edat dels participants. En l'actualitat a les diferents colònies musicals hi té cabuda alumnat entre els 6 i els 17 anys, i hi ha colònies que amplien aquesta edat i inclouen la possibilitat d'assistència a majors d'edat. Aquesta ampliació ha vingut acompanyada per una major diversificació dels diferents nivells musicals.
- Distribució desigual en la ràtio alumnes/professor, que varia entre 4/1 i 30/1 en funció de la colònia.
- Igual que el nombre d'alumnes, la quantitat de professors implicats va anar en ascens fins a l'any 2010, i es produí en aquell moment un punt d'inflexió.
- Diferències en el preu de cada colònia. Aquesta dada és deguda al fet que algunes comunitats autònomes han passat a subvencionar determinades colònies musicals, de manera que en l'actualitat el cost per a l'usuari oscil·la entre els 15 euros i els 65 euros diaris.
- El perfil de l'alumne assistent a unes colònies de música actuals és un jove entre 11 i 16 anys, amb aproximadament cinc anys d'estudis musicals, assidu a les colònies de qualsevol tipologia i, en el cas de les musicals, reincident. Busca, principalment, conèixer més joves i fer música en grup.
- El perfil del professor de les colònies musicals actuals és un instrumentista preparat, amb un títol superior de música, al voltant dels 30 anys, que treballa durant el curs lectiu en una escola de música. El repertori que tria per a les colònies és diferent del que fa servir durant el curs lectiu, ja que cal tenir en compte la temporització i la diferent metodologia implícita en unes colònies musicals.

A més de tot això, en l'actualitat, la barreja d'oci i música que propicien les colònies musicals és adoptada igualment per les escoles de música; aquestes fan la seva pròpia adaptació i promouen caps de setmana en casos de colònies on s'organitzen assaigs d'orquestrs, bandes i grups d'alumnes de la mateixa escola.

5. A TALL DE CONCLUSIÓ

Les colònies musicals van sorgir com una evolució de les activitats musicals que es realitzaven a les colònies escolars. Aquestes activitats se centraven, majoritàriament, en el cant coral, que a la vegada va ser l'eix central de la primera colònia musical el 1968 a Catalunya. Aquesta activitat pionera es va estendre per la resta del territori espanyol i sorgiren noves colònies en la pràctica totalitat de les comunitats autònomes. Tot i aquesta propagació, Catalunya segueix sent la comunitat autònoma on aquest fenomen educatiu està més estès i implementat.

Les colònies musicals han mantingut moltes de les característiques originals, com l'aspecte col·lectiu pel que fa a les classes de música, alhora que han desenvolupat i inclòs noves característiques a través de, per exemple, una ampliació de l'oferta pel que respecta als instruments. En qualsevol cas, l'especificitat i l'adaptació que cada colònia presenta segons el context on es realitza, ens permet aventurar un futur força obert, en el qual tindran cabuda noves possibilitats i tendències musicals actuals, així com la fusió amb noves activitats de temps lliure. Així es garanteix que la conjunció d'activitats de lleure amb les musicals pugui seguir present en els diferents àmbits educatius.